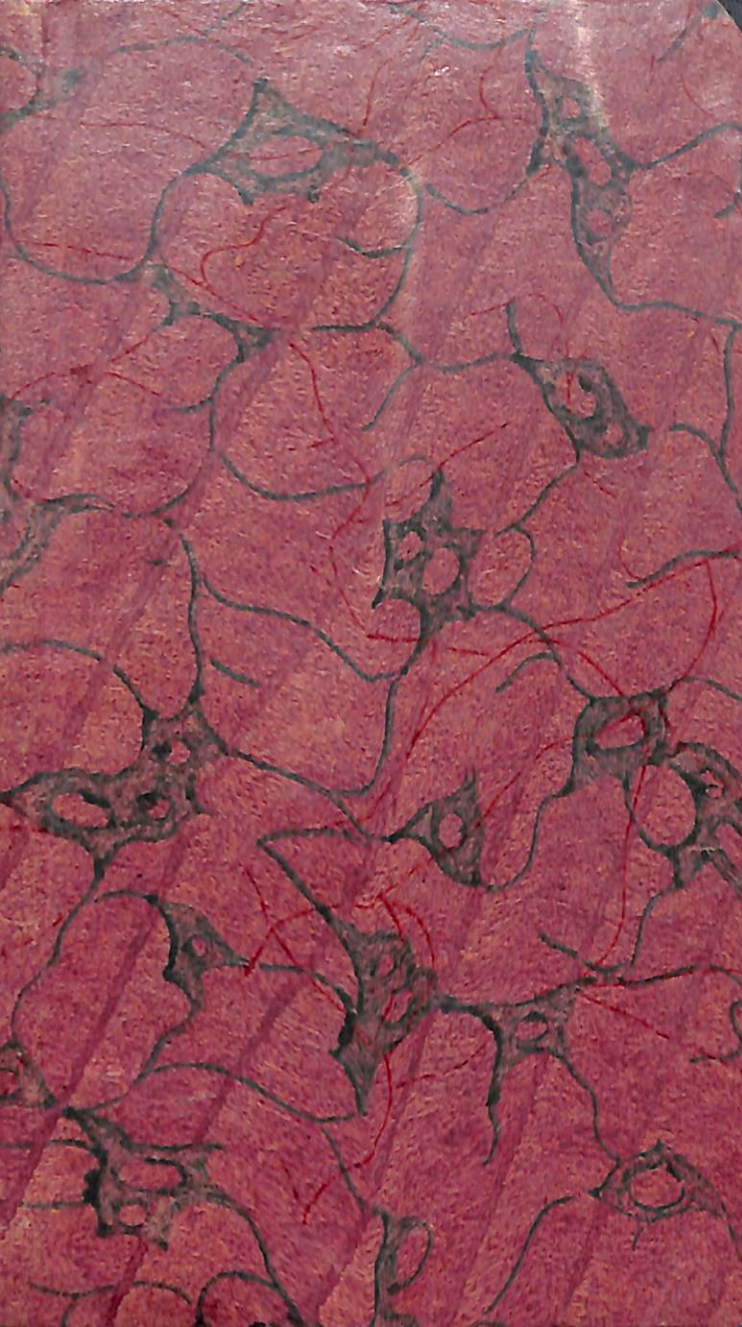

291-99

4-47

ԱՏՈՄ ԵԱՐՃԱՆԵԱՆ
ՄԻԱՄԱՆԹՈ

-6 NOV 2011

ՀՈԳԵՎԱՐՔԻ ԵՒ ՅՈՅՍԻ ԶԱՀԵՐ

(Արիւնը եւ բարեկամութիւնը
ամենամեծ ուժերն են):

ՀՍ.ՔՈՂԷՍ

Նախարար մը
Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԷ

Համազդէյի Տպարան
ՓԱՐԻԶ 1907

У. А. МЯСНИКОВ

Հայ քերթողութիւնը՝ իբրեւ աղբիւր, ցայտելով մեր

2223- 74

կեանքին կողմ՝ անհրաժեշտ էր որ կրէր մեծ ցնցու-
մը, անհրաժեշտ էր որ մասնակից ըլլար հայ Կեան-
քը ալէկոծող յոյզերուն, կիրքերուն, իտէալներուն
ու տագնապներուն:

Դատարեալ ու հարազատ Արուեստը ամ է՝ որ
Յայելին է ամբողջ ցեղին հոգեկամ աշխարհին: Ահա
թէ ինչո՞ւ համար Ատոմ Ծարճանեանի Զայնը՝ աւելի
արտայայտիչ ու ցեղային է՝ իր տրտմութեամբն ու
իր զայրոյթովը:

Սահման մը, օրէնք մը չ'ունին իր քրթուածները՝
արուեստի տեսակէտով, որովհետեւ ո՛չ մէկ օրէնք, ո՛չ
մէկ կանոն պիտի կրնար ամբողջապէս ու տիրա-
կամօրէն արտայայտել այն ամէնը՝ ինչ որ կը զգար
այս օրերուն՝ Հայուն հոգին: Նոր եմ այս քերթողու-
թեան բոլոր տարրերը, լեզուն, բառերը, բացատրու-
թիւնները, հիւսուածքը, բայց որոնք ամէնքն ալ սա-
կայն կը հպատակին անտեսանելի, անսահմանելի
մերդաշնակութեան մը, կշռութեան մը և նրբարուեստ
զեղեցկութեան մը:

Նոյն ինքն ցեղին երազն է որ կը բոցավառի,
ցեղին կարմիր հոգին է որ կը սաւառնի, ցեղին հա-
ռաչն է որ կը թաւալի այս քրմական Բանաստեղ-
ծին քերթուածներուն մէջ՝ ուր բառերն իսկ իտէա-
կանացած են, կորսնցնելով իրենց թանձրացեալ մը-
շանակութիւնը և եղած են այլաբանութիւններ, խոր-
մրդապատկերներ: Այսպէս՝ տարօրինակ երևոյթ,
յաճախ շատ մը բառեր՝ առանձին քերթուածներ են
բիւրեղացած, որ ընդհանուր գաղափարին մաս կազ-
մելէ առաջ՝ անջատօրէն կեանք ու խորհուրդ ունին:

Ու վայելքը այս մեհեմական քնարերգութեան՝ իր

բարձրագոյն դաշնակութեամբն ու վսեմ մեղեդիներովը՝
սահմանուած չէ ո՛չ ամբողջին, ո՛չ հետեակ ճաշակմե-
րուն և ո՛չ ալ ռամիկ ակամջներու, անհրաժեշտ է
հոգիով վանկ վանկ հեզել այդ բարբառը՝ ամոնց
խրթնագիծ քանդակին իմաստն ըմբռնելու, անհրա-
ժեշտ է մտքի հուժկու թև մը՝ թևելու համար վսեմ
երևակայութեան այս սաւառնումին հետ:

Ատոմ Ծարճանեան ժամանակակից հայ բանաս-
տեղծութեան մէջ առանձին դեմք մըն է, մարմնաւո-
րելով մերկայ խորհրդապաշտութիւնն ու Նարեկացիի
մը ուժեղ մերմշումը:

Հայ քնարերգութիւնն է որ կը յառնէ արու զե-
ղեցկութեամբ, և որուն կ'ունկմղենք խոր զմայլան-
քով և ծարաւի կարօտով:

ՌՈՒԻԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

1906, Մայիս 12 | 25

Ֆիլիպէ:

ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԵՍԻԼՔ

Կոտորած, կոտորած, կոտորած,
 Հայրենի քաղաքներուն մէջ և քաղաքներէն դուրս,
 Եւ բարբարոսները աւարով և արիւնով կը դառնան,
 Մեռելներուն և ոգեվարներուն վրայէն,
 Ագռաւներու բազմութիւններ կ'անցնին վերերէն,
 Արիւնոտ բերաններով և գինովի քրքիչներով...:
 Յամաբաճով մը կ'իսամեռները զայրոյթով կը խղզէ
 Ու պառաւներու անձայն ու ցաւակոծ կարաւաններ,
 Շտապով կը փախչին լայն ճամբաներէն...:
 Գիշերին մէջէն արիւններուն հոտը կը բարձրանայ
 Ծառերուն հետ շատրուաններ ուրուագծելով,
 Ու ամեն կողմէ սոսկումով կը սուրան հալածւած,
 Նախիրները հրդեհոտող ցորեաններուն մէջէն...
 Փողոցներու մէջ մորթուած սերունդներ կը տեսնեմ,
 Եւ ամբիւններ անպատմելի սրածումներէ դարձող...
 Արեւադարձային տաքութիւն մը կը բարձրանայ,
 Հրդեհի տրուած ազնուական քաղաքներէն...
 Ու մարմարներու ծանրութիւնով իջնող ձիւնին տակ,
 Աւերակներուն և մեռելներուն մենութիւնը կը մտնի...
 Օ՛, մտիկ ըրէք սա՛ սայլերուն ճունչիւնը ահաւոր,

Իրենց վրայ դիզուած դիակներու ծանրութեան տակ,
 Ու սգաւոր մարդերուն աղօթքներն արցունքոտ,
 Որ կածանէ մը, գէպի համայնափոսերը կ'երկարին...
 Մտիկ ըրէ՛ք հոգեվարքերուն ձայները վերջին,
 Հովին հարուածներուն հետ որ ծառերը կը ջարդէ...
 Օ՛, մի մօտենաք, մի մօտենաք, մի մօտենաք,
 Չըլլայ որ մօտենաք գերեզմանոցներուն ու ծովուն,
 Կարմիր ջուրերուն վրայ նաւեր կը նշմարեմ հեռուն,
 Մեռելներու կուտակումներ անոնց մէջ կան,
 Ու ցաւէն գալարուող ալիքներուն վրայ,
 Գանկեր ու սրունքներ ինծի կ'երևան...
 Մտիկ ըրէ՛ք, մտիկ ըրէ՛ք, մտիկ ըրէ՛ք,
 Փոթորիկին գոչը ծովուն աղիքներուն մէջ,
 Կոտորած, կոտորած, կստորած...
 Մտիկ ըրէ՛ք, մտիկ ըրէ՛ք, մտիկ ըրէ՛ք
 Մահաձայն ունումը զարհուրեալ շուններուն,
 Հովիտներէն ու գերեզմաններէն ինծի հասնող,
 Օ՛, պատուհանները փակեցէք ու աչքերնիդ ալ...
 Կոտորած, կոտորած, կոտորած...:

Ա Ի Ե Ր Ո Ի Մ Ի Գ Ի Շ Ե Ր

Բոլոր վերաւոր ու մահաբաղձ հոգիներն, այս
 իրիկուն,
 Վերջալոյսին մոխրներուն վրայ յուսահատօրէն
 հակած՝
 Իրենց սարսափը և վերահաս աղէտքը կուլան...:
 Ու մահերէ անմխիթար մայրեր,
 Երիտասարդ ու շքեղ հսկաներու համար,
 Իրենց խելակորոյս գլուխները դադաղներու բաղ-
 խելէն,
 Յաւիտենական ու վաղաժամ կորուստը կ'արիւ-
 նուին...
 Օ՛, իրիկունն ու գերեզմանն այս բոլորին,
 Ու արիւն ու մոխիր ու արցունք մեր անզօր հո-
 գիներուն համար...:

Ահաբեկեալ քաղաքին լոյսերը աչուրներու նման
 կը կուրանան,
 Ու տուններուն և հոգիներուն խորը, վտանգին և
 գիշերուան զարհուրանքը կ'ալեկոծուի...
 Մեռելասպաս սենեակներու մէջ, ծեր կիներ,

Ճակատագրին անողորմ ժամերէն դողգոջուն,
 Աճապարհանքով մարտիրոսուած հերոսներու մար-
 քինները կը պատանքեն...
 Մինչդեռ հեռուններէն աղէխարշ ձայներ մեզի կը
 պաղատին՝
 «Եղբայրներ, ընկերներ, օ՛, օգնութեան հասէք,
 բազուկներ կարկառեցէք,
 Որովհետեւ այս գիշեր, ատելութեան և աւերումի
 գիշեր,
 Սրածուռներու անարդար շեփորը քաղքին վրայ
 նորէն պիտի հնչէ...»
 Աւ ձայները կը խղզուին ու ձայները կուլան ու
 ձայները կը մեռնին...
 Կեանքէն դատապարտեալ և մեռելաստուեր որբեր
 Խելայեղօրէն գերեզմանուած մայրեր կը փնտռեն...
 Աւ աղետաբեր մահազանգեր հրդեհուող գմբէթ-
 ներու կատարներէն,
 Կիսամեռներուն և մաքառողներուն վրայ անողոր-
 մաբար կը մըրկուին...
 Եւ օրօրօցներու մէջէն պայծառ ու սրտակեղէք
 անմեղութիւններ,
 Հեռաւոր աստղերուն մայրութիւնը նկատելէն,
 Ինքզինքնին և իրենց շուրջը երկաթուղ եղեռնը
 կ'անգիտանան...
 Ուրիշներ, իրենց երազին մէջ, Ազատութեան բա-
 ցաստաններէն կ'անցնին,

Յոյսին Շուշանները բաղելէն, և մէկմէկու գորո-
 վագութ՝ ժպտելով...
 Ուրիշներ, աստուածային ջուրերուն առջև, և ա-
 պահովութեան ապառաժներուն կռթնած՝
 Երջանկօրէն, կենդանարար Արեգակին ծննդեանը
 կը սպասեն...:
 Որիշներ բարօրութեան արծաթեայ քնարը ձե-
 ունընին,
 Աւ ծաղիկներ իրենց կոյսի մազերուն մէջ և կուրծ-
 քերնուն վրայ,
 Կեանքին Փառքը և ապրելու Գեղեցկութիւնը կը-
 երգեն...:
 Ուրիշներ կարօտակէջ՝ Փրկութեան ձեռքերը համ-
 բուրելու կը վազեն...
 Աւ շատեր ծառերուն ու հովերուն գալարումները
 կ'ունկնդրեն,
 Անոնց մէջէն օգնութեան հասնող բազուկներ և
 շունչեր անընդուն...:
 Բայց աւա՛ղ, երազները կը մեռնին, երազները
 կը մոխրանան,
 Եւ եղեռնական կէս-գիշերը և ոսկորէ Մահը եր-
 կինքներէն վար թաւալող գերեզմաննոցի մը
 նման...:
 Քարուքանդ քաղաքին ու մեռաւոր ու մարտիրոս
 հոգիիս վրան կը շրջին...:

ԹԱՂՈՒՄ

Յուսահատորէն ու պանդխտորէն անտառը վերա-
դարձայ

Իմ վախճանած բարեկամս համբուրելու համար,
Ու բոլոր եղնիկներուն ու կարապներուն հետ,
Որ լիճերուն ու հոգիիս ամայութիւնը կը հասնան,
Թաղումը ըրինք բարեկամիս ձմրան կէսգիշերի մը
մէջէն...

Օ՛, իր մարմինը որչափ ծանր էր իմ կեանքէն
յոգնած ուսերուս համար,

Ու Մահը որչափ հեռու իմ այլաբաղձութիւնով
իրեն կարկառուող տղու աչքերէս...

Աստուծային ու անբասիր կարապները թաղումը
աօնեցին,

Ու ես եղնիկներուն հետ տաժանագինօրէն գե-
րեղմանը փորեցի:

Անտառին բոլոր ծառերը յուղարկաւորներ եղան...
Ու մահուան հովը՝ անոնց անծանօթ ու երկաթեայ
բուրվառը...

Ու մօտաւոր ու հեռաւոր քաղաքներուն բոլոր մա-
հազանգերը նուիրական,

Երկարօրէն, մահագուժօրէն ու բարեպաշտօրէն,
Արեւէն այրի ու ամայի գիշերին մէջ ըսին թէ՛
Բարեկամ մը, անտառներու եղնիկներուն ու լի-
ճերու կարապներուն,

Ու երկայն ու ահաւոր ծառերուն ու հովերուն հետ,
Երկիւղածութիւնով իր բարեկամը կը թաղէ...:

Գիտէք թէ հեռաւոր ու մօտաւոր քաղաքները բոլոր,
Օրերուն ու մարդերուն ոճիրներէն քանդուեցան...
Պարապներն ու խարտեաշ եղնիկները հովերուն մէջ
խեղդուեցան...

Զանգակները հին եկեղեցիներու փառքերուն հետ
լռեցին,

Բայց իմ հոգիս, բայց իմ խեղճ հոգիս,

Այս բոլորին թաղումներէն ու մահացումներէն
վիրաւոր՝

Անտառներուն սարսափին մէջը բանտարկուած մնաց...

— — — — —

Ա Ր Ի Ի Ն

Տժգունորէն յոյսին բոլոր շուշանները թափեցան,
 Օրերուն անգթութեանը մարմարներէն ի վար,
 Մահագութօրէն և անդադար.
 Եւ արբշիւ և ուխտուած հոգիները այլևս հանեցին,
 Իրենց յաղթանակի և երազի վերարկուն երկար,
 Գերեզմանուող իրիկուններուն հետ,
 Եւ աւերումի համայնապատկերին դիմաց.
 Գարուններուն խենթեցնող գեղեցկութեանը տեղ,
 Տրամութեան երկաթէ ձիւն մըն է որ կը հոսի,
 Մեր բոլորին անմխիթար որբութեանը վրայ
 Եւ կարծեմ արհաւրալից ու քինայոյզ ջուհակներ,
 Հեռաւոր ու մթին արուարձանի մը մէջ այսօր,
 Անապարանքով, բոլորը մէկէն,
 Մեր սև օրերուն խոնաւ պատանքը կը հիւսեն...
 Մինչդեռ անագորոյն և անարև հոկտեմբերներ,
 Սառած լուսնկային հետ մինակ,
 Տարիներէ ի վեր, ամե՛ն գիշեր, ամե՛ն գիշեր,
 Կեանքին յուսահատութիւնը կ'անձրեւեն մեր վրայ:
 Աւա՛ղ, առաջ արշալոյս մը կար որ քաղցրութեամբ
 կը ծագէր.

Եւ իմ, յաւիտենական երազս երջանկօրէն
 Անկէց ինձի՝ մտածումիս համար ծաղկադաշտեր
 կը յորինէր՝
 Եւ պսակներ իմ բաց ճակատիս և քնարիս մանկական,
 Աւա՛ղ, առաջ արշալոյս մը կար որ բուրաստանի մը
 նման կը ծաղկէր,
 Երբ անմեղութեան աւազանը հայելին էր իմ հոգիիս,
 Երբ լիճերուն եղէգները իմ ջրնչիս մէջէն խա-
 շաղութիւնը կ'երգէին...
 Երբ մայրական Յոյսին ստինքները յափրացումն էին
 շրթունքներուս,
 Երբ ագամանդէ լուսնկան առաքեալս էր և մտա-
 ծումս ահագին:
 Եւ կապոյտ խորութիւնը անրջային ջուրերուն
 Աստուածային ապարանքն էր իմ դողդոջուն և
 պատանի ստուերիս...
 Բայց այսօ՛ր, բայց այսօ՛ր, ես այս ամենուն առջևէն,
 Սարսափահար և աչուըներս փակած կը փախչիմ...
 Վասնզի գիտեմ որ բոլոր արշալոյսները Նուիրա-
 կան հողին.
 Տարիներէ՛ ի վեր, մեր արիւնէն են կարմիր...

ԱՓ ՄԸ ՄՈՒԽԻՐ՝ ՀԱՅՐԵՆԻ ՏՈՒՆ...

ԱԿՆԱՅ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ա.

Աւա՛ղ, ապարանքի մը պէս մեծ էիր և շքեղ,
 Ու ես երգիքներուդ սպիտակ կատարէն,
 Աստղածորան գիշերներու յոյսին հետ,
 Վարէն, ահաղավաղ Եփրատին կ'ունկնդրէի...:

Բ.

Արցունքո՛վ, արցունքո՛վ լսեցի որ աւերակ, աւերակ,
 Քու լայնանիստ պատերդ իրարու վրայ կործանեցին,
 Սարսափի օր մը, կոտորածի օր մը, օր մը արիւնի...
 Չքեզ եղերող պարտէզիդ ծաղկըներուն վրայ:

Գ.

Ու մոխրացա՛ւ այն սենեակը կապոյտ,
 Որուն որմերուն ետև և գորգերուն վրայ,
 Ի՞մ երջանիկ մանկութիւնս կը հրճուէր,
 Եւ կեանքս կաճէր և հոգիս իր թևերը կ'առնէր...

Դ.

Փշրեցա՞ւ, ուրե՛մն, այն հայելին ոսկեծիր,
 Որուն եթերային խորութեանը մէջ,
 Երազներս, յոյսերս, սէրերս և կամքս կարմիր,
 Տարիներով, մտածումիս հետ, ցոլացին...

Ե.

Ու բակին մէջ երգող աղբիւրը մեռա՞ւ,
 Ու կոտորեցա՞ն պարտէզիս ուռին և թթենին.
 Եւ այն առուակը որ ծառերուն մէջէն կը հոսէր,
 Ցամբեցա՞ւ, ըսէ՛ ո՞ւրէ, ցամբեցա՞ւ, ցամբեցա՞ւ...

Զ.

Օ՛, այն վանդակին կ'երազեմ յաճախ,
 Որուն մէջ գորշագոյն կաքաւս, առաւօտուն,
 Արեծագին հետ և վարդի թուփերուն դիմաց,
 Զարթնումի ժամուս՝ յստակօրէն կը կարգճէր...:

Է.

Հայրե՛նի տուն, հաւատա՛յ որ մահէս յետոյ
 Քու աւերակներուդ սևին վրայ, ի՞մ հոգիս,
 Պիտի գայ, որպէս տատրակ մը տաքագիր,
 Իր դժբախտի երգը և արցունքը լալու...:

Ը.

Բայց ո՛վ պիտի բերէ, ո՛վ պիտի բերէ, ըսէ՛,
Քու սրբազան մոխիրէդ ափ մը մոխիր,
Մահուանս օրը, իմ տրտում դագաղիս մէջ,
Հայրենիքս երգողի իմ աճիւնին խառնելու...:

Թ.

Ափ մը մոխիր՝ աճիւնիս հետ, Հայրենի տուն
Ափ մը մոխիր՝ քու մոխիրէդ, ո՛վ պիտի բերէ,
Քու յիշատակէ՛դ, քու ցաւէ՛դ, քու անցեալէ՛դ,
Ափ մը մոխիր... իմ սրտիս վրան ցանելու...:

ՅԻՇԱՏԱԿ

Ահաւասիկ որ նոճիւններու խաւարներուն մէջ
Ձերջալոյսի և մահաջերմի այս ժամուն
Ագռաւներու եղբրաւոր երամներ մեռելակերպ,
Մտածումիս և վաղորդայնիս գերեզմանները կ'ող-
բերգեն...

Եւ ի՞նչ է այդ աղաղակը զոր կողբաք՝
Իմ գանկիս և երազներուս հսկայական որմերուն
ետեւ...

Ի՞նչ է այդ զօղանջը զոր կը հնչեցնէք,
Ի՞նչ է այդ պատանքը զոր չորս հովերուն կ'ա-
ռագաստէք...

Ի՞նչ է այդ արիւնը զոր ձեր բաղխումներովն կոր-
ծանարար,

Իմ հոգիիս մէջը կը ջրվէժէք...
Եւ ի՞նչ կտցահարում և ի՞նչ խաւարչտին թեաթափ,
Ի՞նչ փոթորիկ և ի՞նչ բազմութիւն իմ անհունի
ներսիգիս...

Ի՞նչ մեռելախումբ անտառներու հանգոյն ոտքի՝
Եւ դեղին հողի ի՞նչ ցնորական սրսկում...

Օ՛, փառք բեզի, ո՛վ անցեալներու Յիշատակ,
Ահաւասիկ որ իմ առջևս կը մերկանաս,
Ինչպէս հողին արշալոյսը փոթորիկներուն առջև.
Բայց, կը դողդոջեմ. մեղա՛յ քեզի, ով մահագուժ
ներկայ,

ԳԹՈՒԹԻՒՆ

Անցեալիս գեղեցկութիւնը վերապրելու ուժը կը
պակասի ինծի...

Ու նորէն, երազներու ուխտուած մարմնիս վրան,
Արիւնով թրջուած պատանքներուդ խոնաւութիւնը
կը զգամ...

Ու չարազօր ձեռուըներ երկաթեղէն ծանրութեամբ,
Կըմօտենա՛ն, կըմօտենա՛ն արտեանունքներս փակելու,
Ու բազուկներս որ ատենով յաղթանակներու
արեգակին գալարուեցան...

Այսօր ջախջախուած՝ սրտիս սէրերուն վրայ կը
խաչաձեւուին...

Ըսէ՛ք, ընկերներ, ըսէ՛ք ո՞վ պիտի բերէ յիշա-
տակներուս աստուածային աղբիւրներէն.

Այն բաժակ մը ջուրը կենդանարար,
Որ հայրենացաւս պիտի ամօքէր՝ բոցավառ մահա-
ջերմս մարելէն...

Ու խեղճ ճակատս, ի՛նչ մեծագիր երազներու աւերակ,
Պիտի զովացնէր իմ անցեալիս աշխարհներուն
վերերևումէն...

Օ՛հ, բաժակ մը ջուր, բաժակ մը ջուր, բաժակ մը
ջուր,

Իմ յիշատակիս և հողիս հայրենական աղբիւրներէն,
Վասնզի, Մահը ուսերուս վրան է այս իրիկուն,
Ու մտիկ ըրէք, ակռաներս մահագութօրէն կը
կըճանան...

Տէ՛ր հիւանդներուն և Լքուածներուն սնարէն
Ոճրագործներդ ու իրենց սուրերուն սարսափը
հեռացօ՛ւր,

Եւ ջուրերդ թո՛ղ քիչ մը իրենց կատաղութենէն
հանդարտին,

Որպէսզի մահապարտները աքսորանքին աւերուն մէջ,
Թէև բեզի անիծելով, բայց գոնէ խաղաղութեամբ
ոգեվարին...

Ես՝ թշուառներու անհամար տանիքներ գիտեմ,
Որոնց տակ ազնուական սերունդներ բազկատարած՝
Քու աւետարանական ու խարտեաշ ցորեանիդ,
Ու սպիտակ ու երբեք չի հասնող գթութեանդ
կըսպասեն...

Չարիքիդ ոգիները, ահաւասիկ, դաշտերը հրդե-
հեցին...

Ու ահա Արիւնը Արարատին կատարները կար-
մըրցուց...

Ու ահաւասիկ որ դժոխային մանգաղներդ ոսկիէ,
Անմեղներու վիզերուն ի խնդիր՝ հորիզոնին մէջ կը
գալարուին...

Մինչդեռ՝ եղեմներուդ բոլոր հրեշտակներն անդին,
Անձրեւներէ և արեգակներէ յուռթի հողերու վրայ,
Քու ձեռքերովդ օրհնուած ամբարներու մէջէն,
Օ՛, անգթօրէ՛ն, անգթօրէ՛ն, անգթօրէ՛ն
Մոլախնդի և կարմիր թոյնի հունտերէ,
Մեր բոլորին համար վաղուան մահը սերմանեցին...

ԱՆԴՐՇԻՐԻՄԵԱՆ ԱՂԱՂԱԿ

Աւա՛ղ, աւա՛ղ, ընկեր, այն օրէն երբ քու կեանքիդ
լոյսերը հոգիիս առջև մարեցան,

Ես իմ մեռելուրի և սև օրերու վերարկուս ու-
սերուս վրան նետեցի,

Գերեզմանի մը պէս խոր, պատանքի մը պէս ցրաին
և ցաւի մը պէս յաւերժական...

Եւ դողդոջուն ճակատագիրը այդ ժամէն՝ տառա-
պանքիս առջևը ծնրադիր,

Քու մահդ և իմ օրերուս անյուսուծիւնը կ'ե-
ղերերգէ...

Յաճախ հեռաւոր ձայնդ հողին խորերէն արիւնա-
ծաղկի մը պէս կը բարձրանայ...

Քու հերոսակերպ ուրուականիդ հետ և ասիկա՝
խստադէմ՝ ինծի հետ կը քալէ,

Պարտուածի ձեռքերս ձեռքերուն մէջ՝ և իր բե-
րանը իմ տրտմութեան բերանիս՝

Սը խօսի ինծի և՛ իր բառերը և՛ մթին են և զայ-
րացկոտ և ամեհի...

— Ընկեր, խորտակէ խաչդ սա՛ քու յոգնած և
ապաժամ քնարիդ հետ,

Եւ գլուխդ հողաթմբիս՝ մտիկ ըրէ շիրիմներէն
հասնող աղաղակին,

Վասնզի անոնց ասեղութիւնը ամեն բան է ապ-
րողներուդ համար...

Գիտցիր, ո՛չ մէկ յոյս կը մեռնի և ո՛չ մէկ գա-
րուն կը թառամի այստեղ,

Ատելութեան ո՛չ մէկ ճիշ և սիրոյ ո՛չ մէկ մրմունջ
մարած է դեռ,

Ապագայի ամե՛ն արև մեր ընդերքներուն մէջէն
է որ թաւալելով կ'անցնի,

Եւ կեանքի ամեն գաղափար մեր արահետներէն
է որ դէպի ձեզ կը յառնէ,

Մեր կոպերը արտասուքի տեղ զարհուրանք է որ
կ'արտահոսեն...

Եւ մեր մոխիրին հօտը հորիզոնին մէջ թշնամիին
մօտալուտ մահը կը ծանուցանէ,

Գիտես որ ամեն հերոս մեր վրէժին համար է որ
կը ծնի,

Եւ ամեն ազնուազարմ՝ զոհ մեր սիրոյն համար
կ'ոգեվարի...:

Հրաշագեղ Վասպուրականին և հպարտ Կարինին ու
ըմբոստ Զէյթունին և Սասունին,

Բովանդակ ցասումը մեր ալքերուն մէջէն է որ ձեր
բազուկները շարժել կուտայ...

Եւ վերջապէս ոսկետառ Պատմութիւնը մեր խա-
ւարներէն է որ կը խօսի,

Եւ քեզ և Մարգկութեան և Գարեբուն և Չարիքի
Ճակատին...

Այստեղ է որ ձեր ապարդիւն ոսկորները օրերէն
փշրուած պիտի գան...

Գոնէ թող հերոսներու մահուան բոցովը լուսա-
ւորուած վար մխրձին...

Ընկեր, սիրոյդ և արցունքիդ արժէքը ինչով պէտք
էր նժարել,

Գուն որ զիս ի զուր կեանքին մէջը և ես որ մեռ-
եալ զքեզ կ'որոնեմ՝ դեռ,

Ա՛ռ այն սուրը որ օր մը իբր Խորհրդանիշը իմ
անձնուրաց անցեալիս,

Եկար կայծակի բեկորի մը նման իմ շիրիմիս վրան
ցցելու,

Վերցո՛ւր դայն, աջ ձեռքիդ մէջ, վստահ և ամ-
րապինդ, վերցո՛ւր,

Եւ սուրա՛, սիրելիս, պերճօրէն, զուարթօրէն,
կարիճօրէն սուրա՛,

Հոն ուր ես գաղափարիս և գաղափարիդ համար,
առաւօտ մը, արիւնիս մէջն ինկնայ...:՝

ՄԵՌԵԼՈՅԻ ՕՐ

Գիտէք թէ ի՞նչ սոսկումի և արիւնի հեղեղներ
են, ո՛վ բարեկամ հոգիներ,

Որ իմ հայրենիքէ որբի և ցաւերէ սգաւորի ա-
չուըներուս մէջը կ'արտահոսուին...

Անցեալներու ի՞նչ յիշատակ և սիրուած մեռել-
ներու ի՞նչ ահեղաբեր յարութիւն,

Ո՛րչափ պատանքներ տխրագին ձեռքերովս կարուած
և գերեզմաններէն դեղին,

Որ ահեղօրէն, հայրենական վրաններու պէս, ու-
սերուս վրան կ'առագաստուին...

Ի՞նչ խորտակում դադաղներու և ի՞նչ խլրտում
ոտքի կեցող ոսկորներու...

Եւ մանաւանդ ի՞նչ կարօտի համբոյրներ, ի՞նչ
ողջագուրում և ի՞նչ սէր՝

Շրթնաթափ բերաններու դէմ և աւերեալ աչ-
քերու և փշրուած կուրծքերու...

Եւ մանկութեան օրերու ինչ օրօրներ և ինչ
գգուանք, ինչ խոստում և ինչ հրաւեր

Որ այս առաւօտ, մեռելոցի օր, երկրիս մեռելները
մահազանգերու շունչերովը ինծի կ'ուղղեն...:

Եւ ահաւասիկ մահազանգերն են, աղէտաւոր մա-
հազանգերը գիշերուան մէջ,

Եւ իրենց խենթութիւնը և կոչը և քրքիջը և
հարուածը որ մտածումիս կը կառչին...

Եւ ահաւասիկ իրենց երկաթաքայլ հովը հին
մահերը վերստին գուժող,

Եւ ահաւասիկ աւերակներուն հողը և ցաւերու
մոխիրն որ անապատ առ անապատ,

Ամեն մէկ ղողանջէ, աւազակոյտերու նման հորի-
զանները կ'ալեկոծեն...

Եւ ագռաւներու արիւնաթաթախ թւեր պատե-
րուս վրան կը մահաժպին,

Անգղի երամներու հետ իրենց բերաններէն նո-
րածիւններ և գլուխներ առկախ...

Ու հեծկլտանք և վրէժի ահեղագոչ ձայն և սիրոյ
մրմունջ և ատելութեան որոտմունք,

Եւ գերեզմանի հող և խաչերու փշրանք և դամ-
բանաքարեր,

Հողերէն իրարու ետեւէ յանկարծօրէն յառնող
տեսիլքներու հետ...

Եւ ահա ինչ որ՝ կմախքէ բերաններն այս առաւօտ
մոլեգնաբար որոտացին...

— Եղբա՛յր, զաւա՛կ, ընկե՛ր, ոտքի կեցի՛ր այսօր
անօգուտ վերյուշումներու օր.

Հեռացո՛ւր քու յուսահատ ձեռքերդ սա՛ ճակա-
տիդ վաղանցուկ խորհուրդներէն,

Եւ բարկութեամբ մտիկ ըրէ սա՛ աւերեալ քա-
ղաքներուն որոնք իրենց անվրէժ՝

Հեծեծանքի և աղօթքի ստրկական ղողանջները
իրարու կը փոխանցեն...

Ոտքի՛ կեցիր, երազներդ կոխոտելով և աչքերդ
հրավառելէն, ոտքի՛

Ու ձեռքովդ յափշտակէ բոլոր շղթաները այդ
սև ղանգերուն,

Եւ բազուկներուդ բոլոր թափովը փոթորկէ անոնց
երկաթները Թշնամիին վրայ...

Քու վրէժիդ հեղեղին և ատելութեանդ մոնչիւնին
զօրութեանը համեմատ,

Վասնզի և մեռելներս և ողջերդ, արցունքի տեղ,
այսուհետեւ՝

Միշտ քինաշարժ և անդադրում մրրկումի պէտք
ունինք...

ԱՐԻՒՆ Է ՈՐ ԿԸ ՏԵՍՆԵՄ...

Մոռացումներու մոխիրին մէջն է որ զքեզ պատանքեցի,

Ո՛վ երկբայելի, եսանուէր ու սնոտի Սէր,
Եւ չի հաճեցայ հիւսել խարտեաշ եղէգներէն ո՛չ
դափնի և ո՛չ պսակ,

Ու ո՛չ ալ դողդոջ երգ մը, քեզի համար, իմ
ազատածուփ բնարէս...

Ո՛չ ալ զքեզ գեռ երգեցի, ո՛վ երկինքներու ան-
դորրական կապոյտ,

Ո՛չ ալ զքեզ՝ Արեգակ, զօրութիւն, կեանքի և
աճուսի ովկէան,

Ո՛չ ալ զքեզ՝ Արեւելք, աստուածներու և քուր-
մերու ծննդավայր,

Պատմութեանց կոթող, իմաստութեան խորութիւն
և վայելքի խորան...

Ո՛չ ալ ձեզ՝ Արեւմուտքի իտէպաշտ Ոստաններ,
ուր Մեծերը կը ծնանին...

Ո՛չ ալ զձեզ, մեհենական անտառներ և փլատա-
կուող բարկութիւնք սարսափահար ծովերու...

Եւ վարդապարմիր և հոլանի և անբասիր առաւօտ,
կամ ոսկիներու իրիկուն, մեռելական աշնանամուտ
և անապատի անեղբուրթիւն...

Իսկ օր մըն ալ, երազիս մէջ, Գերթողահայր մը
ինծի ըսաւ.

— Կը հասկնամ ես քու ցաւդ, վասնզի, ես ալ
կեանքէն եկայ անցայ...

„Զաւակ՝ և գիտես որ իմ քնարիս պարտէզներէն
վարդի թերթեր հոսեցուցի...

„Եւ տարփաւորներն անոնց բուրմունքէն գիշեր-
ներով գինովցան,

„Բայց ծաղիկները գօսացան, ինչպէս մեռաւ իմ
աշունս ալ մեծափառ...

„Ես գինին երգեցի իր ոսկեվառ բաժակին մէջ
հրակալայկ,

„Եւ պլպուլին հայրենացաւ տաւիղիս թելերէն
սրտիս մէջը կաթկթեց...

„Խուռներ մատուցի՝ մօլեգնօրէն պաշտուած աս-
տուածներու պառուանդանին,

„Եւ տառապանքս մոռնալու համար, կերպարանքս
մոխիրով պատեցի...

„Մարմինն ձեւերն երգեցի, գերեզմանէն սերած և
գերեզմանին ընծայ,

„Ու ծնրադիր պաղատեցայ և դողացի շրթունքի մը
և երկու աչքերու առջև...

„Արցունքը երգեցի, վերջապէս, հոգիներէ յորդող
և նայուածքներու հեծեծանք,

„Եւ օր մը այսպէս մեռայ Հեղգութիւնս ձեր բո-
լորին բաժին ձգած...”

Բայց բոլ գերեզմանէդ ի վեր, քերթողահայր,
ըսի, հերոսութիւններու օրեր հասան,

Ոտքերուս տակ աւերակներ եմ տեսած, և լու-
սամուտէս դուրս հազարաւոր մեռցուածներ...

Եւ սուրբ՝ շողացին... ձգեցէ՛ք զիս, ո՛վ տկարու-
թեան կապանքներ, դեռ սուրբը կը շողան,

Եւ բանաստեղծի աչուրներս, արի՛ւն, արի՛ւն, արի՛ւն
է որ կը տեսնեն...:

ՅՈԳՆՈՒԹԻԻՆ

Օ՛ դէպի խաւարներն ու Մոռացումը քալէ՛,
Ո՛վ յոգնած ու դանդաղ ու ծանր ուխտաւոր,
Աղբիւրներու սա պայծառ տղուն հետ առանձին.
Ան հոնտեղերը մարմարէ մեհեաններ գիտէ,
Ուր հինաւորաց աստուածները՝ ազնուօրէն զօրաւոր,
Քու յոգնութիւնդ կը հասկնան...

Ու մարդկօրէն անոր մեծ ցաւը կ'ապրին...:
Աւա՛ղ, մինչև ե՛րբ մեր մարմինները տարփաւոր
Այսչափ տենդոտօրէն պիտի գալարուին...
Դէպ ի փայտէ դադաղները դարաւոր՝
Յաւիտենական ու ապարդիւն կեանքին,
Վերջապէս իրիկուն մը մխրճելու համար...

— Թէև այնչափ չարաշուքօրէն —

Արհաւիրքով լեցուն բայց փրկարար ծոցը հողին
Գիտեմ սքեմիդ մէջի վանականի իրանդ ոսկիէ,
Շատ ապրած Աստուածի մը խոնջէնքն ունի.
Ուրեմն եկո՛ւր ս'ա խարտեաշ ու խորունկ ու լուռ
ու մերկ հարսերէն լեցուած

Մեր գինիի նուիրական սափորը ա՛լ վար դնենք,
Թէև ան մեր երգերուն խենթութիւնը կ'ըլլար...

Ու այն բոլոր արշալոյսէ ծաղիկները որ քաղեցինք,
Անկարելի պաշտամունքին համար...

Այս բոլորը ձգենք, մեր կուրծքերուն ադամանդէ
խաչերուն հետ,

Ո՛վ բարեկամ ու բաղդակից ու հոյակապ քրմապետ,
Այնպէս չէ՛, ես ալ այս բոլորը ճանչցայ,

Քեզի հետ այնչափ ապարդիւնօրէն,

Իմ սիրահար տղու խօլաթեւ իրիկուններերուս մէջէն,
Յոգնած եւ արիւնոտ ճակատիս դիմաց, անհունօրէն,
առյաւէտ...:

Ու արդէն աւազներու մոգերն աստղերուն տակ
ըսին թէ,

Հողին բոլոր գինիները ա՛լ մոլեխինդ պիտի ըլլան...

Ու բոլոր կապոյտ շուշաններն ալ ձեր Յոյսի ծաղ-
կանոցին,

Ամէնը մէկ, յանկարծօրէն ագռաւներոյ պիտի
փոխուին...:

Ու յետոյ գիտես որ բոլոր օձերը փեթակներուն տակ,
Մեզի համար այն սեւ անձրեւներէն ի վեր, հիմակ,
Մահագուժօրէն վաղուան մեղրը կը պատրաստեն...

Ու դեռ կարծեմ թէ գետնափորներուն մէջ է որ,
Բոլոր բրուտները, մեռելներու հողերէն,

Ո՞ր ժամանակէ՛ն ապրողներուն համար մինչեւ այսօր,
Ջուրի կուժեր կը շինեն...

Ու այն լամբարը որով Յնորբը կը հսկենք, մեր
կտաւէ վրանին տակ,

Ահաւասի՛կ քեզի կ'ըսեմ, Արշալոյսէն դեռ շատ
շատ առաջ պիտի մարի...:

Օ՛, թեղ. թեւիս անցո՛ւր ու խարխալելէն քալէ՛,
Ո՛վ ծանր ու դանդաղ ու յոգնած ուխտաւոր,
Որովհետեւ վաղորդայնը անգթօրէն սուտ է...

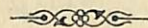
Ու մեր զգայախարի ոտուղներն ալ յոգնած,
Կեանքին մինչեւ իրիկունները երթալու համար...

Դէպ ի խաւարն ու Մոռացումը թափանցէ՛,
Ջուրերու երիտասարդ զաւկին հետ առանձին,
Ու բոլ տարագիր ճամբորդի տառապանքդ բոլոր,
Ու այն աղջամուղջի դարերը զոր օրերը ուսերուդ
վրայ յարկեցին...

Այդ բոլորը ամէնը մէկ ինծի տուր...

Ու միսիդ պատանքներն ալ հոգիիս վրան նետէ...
Թեղ. թեւիս անցուր ու քալէ, Յաւին հետ հայրօրէն.

Անոր վիրաւոր եղնիկի աչուղներն իմաստուն,
Կեանքին բոլոր ճամբաները գիտեն...

ՀԱՅՐԵՆԻ ԱՂԲԻԻՐ

Արշալոյսիս և Յոյսիս օրերուն էր որ զքեզ ապ-
րեցայ,

Ո՛վ հայրենի և քաղցրահամ աղբիւր,
եւ քու լուսավառ ձայնդ դեռ ինձի կը խօսի,
իմ յոգնածի և յուսահատի ուղեղիս մէջէն...

Քու ադամանդեայ վազքդ յորդառատ,
Հոգիիս խաւարչաին աւերակներուն վրայ,
Այսչափ ատենէ ի վեր յիշատակներս ու անցեալս
կուլայ...:

Չեմ մոռցած զքեզ, ո՛վ, հեռաւոր ու եղբայրա-
կան աղբիւր,

կը յիշեմ՝ երբ կուգայի թրջել քու ջուրիդ խոր-
հուրդներուն առջև,

իմ երջանիկ տղու աչուրներս ու ճակատս պայծառ՝
եւ դուն գորովագութ՝ ազատութեան մտածումին
նման,

իմ արևս ու կեանքս ու հոգիս կը քաղցրացնէիր..
Երբ իմ թևերս դեռ չէին կոտրտած սա՛ յուսո-
հատութեան ապառաժներէն,

Երբ նայուածքներս ուրախութենէ կը փակէի,

Երազուած յաղթանակներու արեգակին ի տես...:
Չեմ մոռցած այն առուակը ոսկիէ մամուռով
Որ քու երգիդ հոսանքին առջև կ'ակօսուէր,
եւ ես մանկական քայլերովս՝ երազելէն՝
Իրեն ճամբէն տարափանքով ու գինովութեամբ
կ'երթայի,

Ինչպէս կ'երթան անոնք որ սպասուած Յոյսին
կ'ուզեն հասնիլ...:

Բայց դեռ կը հոսի՞ս արդեօք, ո՛վ հայրենի աղբիւր,
Այնչափ յստակ, որչափ էր, Արշալոյսն իմ անցեալիս,
Դեռ վճի՞տ են արդեօք սա ջուրերդ հին օրերու,
եւ քու ձայնդ դեռ ե՞րբ մըն է թէ աղաղակ մը
վրէժի...

Եւ չեկա՞ն արդեօք, ըսէ՛ չեկա՞ն, մեր արհաւիրքի
օրերուն մէջ,

Դառնացնելու քու պայծառութիւնդ ադամանդէ,
Իմիններուս անմեղ արիւնէն՝ քանի մը կաթիլ արիւն,
Որոնց հոսանքներէն, աւա՛ղ, աւա՛ղ, իմ խեղճ
մտածումս պարտուածի,

Սուգէ ու սարսուռէ ու սարսափէ, անբուժե՛լի-
օրէն խենթացաւ...:

ԱՐՅՈՒՆՔՆԵՐՍ

„Եւ ասէին, Զի՛ քերթոյին այսօր սուգ...“
Խորէն Արքեպս. ՆԱՐԴԱՅ

Ա.

Եւ մաքրաթեւ երազիս հետ մինակ էի, հովիտ-
ներուն մէջ հայրենի,
Քայլերս էին թեթեւ ինչպէս բայլերը խարտիշա-
գեղ եղնիկին,
Եւ զուարթութեամբ կը վազէի, կապոյտէն և օրերէն
բոլորովին գինով,
Աչքերս ոսկիով և յոյսով՝ և հոգիս աստուած-
ներով լեցուն...

Բ.

Եւ ահա բարեբեր Ամառն իր պտուղները զամ-
բիւղ առ զամբիւղ,
Մեր պարտեզին ծառերէն դէպի հողը և դէպի
զիս կ'ընծայէր,
Եւ ես լուրթեամբ՝ գէղուղէշ ուռիին ներդաշնակ
հասակէն,
Երգերս ստեղծելու համար խորհրդաւոր սրինգիս
ձիւղը կը կտրէի...

Գ.

Կ'երգէի... Աղամանդեայ առուակն և թռչուններն
հայրենագեղ.
Աստուածային աղբիւրներուն յստակահոս մեղե-
դիններն անդադրում,
Եւ առաւօտեան զեփիւռը, բրոջական գորովներու
այնչափ նման,
Այս բոլորը իմ երջանիկ երգերուս թոթովումին
կը ձայնակցէին...

Դ.

Այս գիշեր երազիս մէջ, ձեռքս առի զքեզ, ո՛վ
քաղցրախօս Սրինգ,
Շրթունքներս զքեզ ճանչցան՝ ինչպէս համբոյր մը
հին օրերու,
Բայց շունչս՝ յիշատակներու զարթնումէն, յան-
կարծօրէն մեռաւ,
Եւ երգիս տեղ՝ շիթ առ շիթ, շիթ առ շիթ,
արցունքներս էին որ ինկան վար...:

Ձեռն-Քերթ Ինք Երկամ...

Իմաստութեան և խորհուրդներու շքեղ լամբարս
մինչև այսօր,

Մատեններու և թիւերու մշուշին մէջ,
Եւ ճակատիս ու հոգիիս յոգնութեանը հանդէպ՝
Եղբայր, մինչև այսօր, կ'ըսեմ, իր մահը միայն
վառեց...:

Ու ձեռքս այրեցաւ մտածումիս անբերրի կրակէն,
Ու նպատակիս ճանապարհն անհունօրէն անհու-
նացաւ...:

Ըմբոստի կամքս պայքարին սարսափէն կը մոխրանայ՝
Եղբայր, և այն երգումը զոր արեւծագի մը մէջէն
քեզի մըմնջեցի,

Ժամանակին յաւերժական շրջանին երկաթէ
օրէնքէն,

Սկսաւ, տերեւ առ տերեւ, կեանքիս աշունին հետ,
դէպի հողը թափել...

Ինծի կարկառէ ձեռքդ, և ուղղէ՝ նայուածքդ տա-
ռապագին նայուածքիս,

Երկարէ՝ ձեռքդ, որպէսզի զօրաւորի երակներուդ
արիւնը կարմիր,

Իմ օտարացեալի արիւնս գոնէ կայծով մը գար-
նանացնէ...

Ես գիտեմ որ սիրտս քու սրտիդ եղբայրօրէն
պիտի խօսի,
Երբ նայուածքներդ գան իմ նայուածքներուս մէջ՝
Նախկին բարեկամի մեր կորուսեալ ժպիտները
փնտռելու:

Եւ գիտեմ թէ, ի՞նչ է ցեխը և ի՞նչ է Ոսկին,
Ստրուկներուն օրօրօցն է և անկողինը և դագաղն
է այն,

Եւ Ոսկին՝ ըմբոստներուն և մեծերուն գահն է,
Եւ հոգին է, և օրուան հացը, և բաժակին ջուրը
և պսակն անոնց ճակատին...

Չեռքերդ ի՛նչ երկարէ՛, դեռ իմիններս անպիղծ են՝
Եւ եկ'ու որպէսզի նայուածք նայուածքի դէմ,
Ես՝ ի քեզ՝ հերոսը սքանչանամ Հայրենիքին նուի-
րուած,

Եւ դուն՝ քնարիս մրրկաթե լարերէն, թերեւ
ճանչնաս,

Այն հին օրերու ընկերը, որ Յեղիս և ձեր բո-
լորին անչափելի ցաւէրէն,

Փորձեց՝ բարկութեան և ընդվզումի պղինձները
հնչեցնել...:

ԽԱԽԱՐ

Զիմուորեալ ըմկերոջ մը

Ու ես պիտի մեկնիմ տրտմութեանս և ստուերիս
հետ մենաւոր,

Արշալոյսի մը կամ վերջալոյսի մը արիւններու
ժամուն,

Իմ ատելութենէ ու սէրէ ու ընդմիջումէ ամ-
բօխեալ հոգիս՝

Անոնց յոյսի լոյսերէն վերջին տնգամ մըն ալ
թրջելով...

Ու բեզի կը ձգեմ, ո՛վ հերոսական ընկեր և
մտածումի եղբայր,

Այն մետաքսէ ծիրանագոյն վերարկուս երկար,
Որուն ծալքերուն մէջ իմ տառապանքս և ըմ-
բոստացումս կարմիր՝

Օրերով ու խաւարներով ապարդիւնօրէն պտտցուցի...

Եւ սա՛ լուսեղէն առուակին բովը պիտի դնեմ՝
քեզի համար,

Իմ կաղնիէ ցուպս հաստատուն և դարերու աւանդ՝

Որ տարիներով յոգնութիւնս ինծի հետ, ճամբա-
ներուն վրայ,

Եղբօր մը պէս և բարեկամի մը նման բաժնեցի...
Եւ ահաւասի՛կ խաղողի ոսկեղէն ողկոյզ մը ծան-
րակշիռ,

Հայրենական այգիներուս արեւներուն տակ հա-
սունցած...

Եւ ահաւասի՛կ հողիս խարտեաշ ցորեանէն բաժին
մը հաց,

Որ ծաղկազարդ զամբիւղիս մէջն այսօր,
Երազիս անտառներուն քով, ջուրին եզերքը դրի...
Եւ ահաւասի՛կ դեռ եբենոսէ անվարժ քնարս
աղմկայոյզ,

Որ պարտութենէս, օր մը իմ դողդոջուն ձեռքե-
րուս մէջ ջախջախուցաւ...

Եւ ահաւասի՛կ վերջապէս բեզի՝ իմ վաղնջական
սուրս պողպատեայ,

Որովհետեւ իմ յաղթուածի բազուկներս անար-
ժան ե՛ն անոր բոցին,

Ահաւասի՛կ որ թշնամիներու արիւնին ծարաւէն,
մինչև այսօր,

Իր ոսկիէ պատեանին մէջ կատաղութենէն կը
կայծկտայ...

Եւ դո՛ւն ընկե՛ր, արդէն գիտես արիաբար քալել՝
Մեծ նպատակին այն ազատաբեր ճամբաներէն.

Ուրկէ բու երկաթեղէն բայլերդ, հազարաւորներու
բայլերուն հետ,

Յաղթանակներու խոստացուած հնչիւնը պիտի
հնչեցնեն...

Բայց, եկո՛ւ, և ահաւասիկ ինչ որ քեզմէ կը խնդրեմ,
Եկո՛ւ և քու բարեկամի ու սիրուածի մատուընե-
րովդ գորովածանր,

Այն երկու կաթիլ լոյսը որոնք աչուըներս յոյսով
և հպարտութիւնով կ'ազամանդեն,

Եկո՛ւ զանոնք յաւերժութեան մը համար գէպի
Խաւարը փակելու...

Որովհետեւ, Յոյսին ձայնէն՝ ինչպէս ձայնէն Փրկու-
թեան, կամ՝ ձայնէն Տառապանքին...

Կրնայ ըլլալ որ, իմ մեռեալի աչուըներս նորէն
արցունքոտին...:

— — —

ԾԱՐԱԻ

Ա.

Հոգիս վերջալոյսին մահը մտիկ կ'ընէ,
Չարչարանքի հեռաւոր հողին վրայ ծնրագիր,
Հոգիս վերջալոյսին ու հողին վէրքերը կը խմէ...
Եւ իր մէջ, դեռ իր արցունքին անձրեւումը կը զգայ...

Բ.

Ու ջարդուած կեանքերուն աստղերը համակ՝
Աւրուած աչուըներու այնչա՛փ նման,
Սրտիս աւազաններուն մէջն այս իրիկուն՝
Յուսահատութենէ՝ սպասումէ՝ կ'ոգեվարին...

Գ.

Ու բոլոր մեռածներուն ուրուականներն այս գիշեր,
Աչքերուս և հոգիիս հետ Արշալոյսը պիտի սպասեն...
Որպէսզի, կեանքերնուն ծարաւը յագեցնելու համար՝
Թերեւս վերէն իրենց վրայ՝ կաթիլ մը լո՛յս իյնայ...:

— — —

ԵՍ ԵՐԳԵԼՈՎ ԿՈՒՋԵՄ ՄԵՌՆԻՒ...

ԸՅԼԵՐՈՂ մը յիշատակիմ համար

Ա.

Սպասումիս և Յոյսիս բաղցրութեանը հետ, մինակ
էի այդ իրիկուն,

Եւ Փրկութեան ու Տառապանքի նժարովը՝ Հայ-
րենիքին բախտը կը կշռէի...

Երբ՝ հեռակայ տանս դուռը, գիշերուան սարսափին
մէջէն, ուժգնապէս բաղխեցին.

Եւ ժպտուն՝ ընկեր մը ներս մտաւ, շքեղօրէն գե-
ղեցիկ, եղբայրադէմ և ահաւոր...:

Բ.

Երիտասարդ էր: Աչոււններուն կայծը, երկնքի աստ-
ղերէն էր որ կը ծորէր,

Եւ հասակին ձևերը մարմարներու զօրութիւններէն
էր կերտուած...

Մտածուիմ մարդկային արդարութեան էջերէն
յստակօրէն ջահափառեալ...

Ճակտին վրայ իրենց ցաւի և բարութեան ծաղ-
կներն ունէին:

Գ.

Մտերմաբար քովքովի, Հայրենիքին տառապանքէն
կը խօսէինք,

Իր ծանրախոհ գլուխը սգաւոր կիսաստուածիմը
արիւնոտ սրտին կը նմանէր....

Նայուածքները նայուածքներուս մէջ, նոյն ճակա-
տագրին խորհրդանիշը փնտռեցին...

Եւ մեր տրտում ժպիտները հոգիէ հոգի մեղմ-
օրէն ճառագայթուեցան:

Դ.

Ժամերով լռին էր: Լռին էի: Յիշատակի հեծե-
ծանքներ մեր աչքերը թրջեցին...

Եւ լամբարիս կապոյտ լոյսը, սեղանիս վրան, այլևս
արիւններու նման վար կը թորար...

Տժգունեցայ ես՝ ինչպէս երազ մը որ առաւօտին
երևումէն կ'անհետի...

Բայց ինք՝ հերոսատիպ և հպարտ, ձեռքս ձեռքին
մէջ՝ ոտքի՝ ինծի ըսաւ...:

Ե.

— յԱյս իրիկուն՝ հաւատքի և հրաժեշտի իրի-
կունս է, ընկեր,

Երկվարս թամբած եմ արդէն՝ և կեանքի ու կոխի
տենդէն՝ դուռիդ առջևը կը վրնջէ...

Եւ տե՛ս հասակէս վար անբիծ սուրս մերկ է,
մերկութեամբը գերմարդկային վճիռներուն:
Ճակատդ շրթունքիս մօտեցո՛ւր... հաւատքի եւ հրա-
ժեշտի իրիկունս է, ընկե՛ր:

Զ.

„Եւ դուն սա՛ մաքրափայլ թերթերուդ վրան,
ցեղին ցաւը եւ ցեղին ուժը բանաստեղծէ,
Ապագայ սերունդներուն եւ մեր անցեալին տխրու-
թեանն ի նուէր.

Ես որք մընեմ եւ ըմբոստ մը, մնաս բարե՛աւ, կորու-
սեալներս փնտռելո՛ւ կերթամ...

Քու երգերէդ երգ մը տո՛ւր ինձ, երգ մը, ես
երգելով կուզեմ մեռնիլ...”

ՅՈՅՍԻՆ ՀԱՄԱՐ

Ա.

Գաղափարներու ո՞ր հովիտներէն պիտի գաս եւ
ե՞րբ պիտի լուսնաս, ո՛վ Յոյս,

Ե՞րբ, որպէսզի ես ալ իմ երկու ձեռքերս, կա-
րօտէն ու սպասուէն դողդոջուն,

Արշալոյսիդ քրքումներուն երկարեմ, կեա՛նք պա-
ղատողի մը պէս, երկարեմ...

Անոնց հոսանքին առջեւ, իմ ազատութեան առա-
ջին նայուածքս բանալու համար:

Բ.

Եւ ի՛նչ ծովօրէն խոր յուզում պիտի թափես մեր
հոգիներուն աշխարհներէն ներս,

Ի՛նչ կնճիռներ պիտի ջնջուին մեր վշտակոծ ու
տժգունած այտերէն,

Որչա՛փ ժպիտ պիտի ծաղկի, հրեշտակօրէ՛ն, ո՞ր-
չափ ժպիտ մեր աչքերուն մէջ,

Որչա՛փ հառաչ պիտի մեռնի, որչա՛փ արիւն, եւ,
որչափ արցունք պիտի ցամքին...:

Գ.

Մոխիրներու հողը ծաղկաստան մը պիտի դառնայ,
 դրախտային և անթառամ,
 եւ բազմահազար աղբիւրները, իրենց հեծեծանքը՝
 հովիւներուն հետ՝ երգերու պիտի փոխեն,
 Սեւ անձրեւներուն տեղ՝ հայրենի ասաղերէն կա-
 պոյտ եթերն է որ վար պիտի թորայ,
 եւ գառնուկներ պիտի ծնին՝ առուակին եզերքը
 և մարմանդներուն վրայ...:

Դ.

Գեղուհիներու է՛ն գեղանին քու բղանցքիդ առջև
 իր թունկը և իր ծաղիկը պիտի թափէ,
 եւ կեղծիքին տաճարները պիտի քանդենք՝ քու
 Տաճարդ կերտելու համար.
 Ժպիտէ այրի ցեղը վերջապէս կանանչ պիտի հագ-
 նի, և դառնասիրտ թշանին՝ սեւ...
 եւ գերեզմաննոցները, մեր բայլերուն տակ, կմախքի
 անտառներ, դանդաղօրէն պիտի շարժին...

Ե.

Երազուն ճակատիս համար՝ ամառուան տերեւանքէն
 պսակներ պիտի յօրինեմ,
 եւ ծիածանէ՝ վերարկուս, հովերուն հետ, ուսե-
 րուս վրայ, արծուի մը պէս պիտի ծփայ...:

Ու եբնոսէ սրինգս՝ շունչիս կամ գեղաքանդակ
 քնարս՝ ձեռքս առած,
 Ոսկիէ դաշխուրանէս, աստուածներու գինիէն՝ գի-
 նի՛, գինի՛, գինի՛ պիտի ըմպեմ...:

Զ.

Եւ յետոյ ես՝ ցնծութեան և Յոյսերու կարմիր
 քահանայ, կռապաշտօրէն պիտի վառեմ...
 եւ անտառներուն համանուագը, քու փառքիդ
 համար մըրիկներ պիտի երգէ,
 Սուրբը, մեր ծունկերուն դիմաց կոտորակէն, արիւ-
 նոտ կամ անբիծ, անցեալին պիտի նետենք,
 եւ Հայ զինուորին պղինձէ շեփորը պիտի պատուի՝
 յաղթանակի Ռաշմերգին որոտումէն...

ՍՈՒՐԻՍ ԿԱՅԾԵՐՈՒՆ ԱՌՋԵՒ

Անցեալ, անցեալ և իր օրերն և իր արևն ան-
դորրութեան,

Երբ դահլիճին կապոյտ պատերէն, տիրականօրէն
առկախ,

Քու պաշտպանի հպարտ նայուածքներովդ ազա-
մանդէ,

Իմ մանկական հոգիս յոյսով կը ծորէիր, երկիւղ-
ներս հալածելէն:

Նախնիքներէս մինչև ինձ քու շողիւններդ ահա
կ'երկարին,

Ո՛վ իշխանական, ահաւոր, ճշմարիտ և բարեկամ
Սուր,

Ու սնարիս, երազներուս և կեանքիս երջանկու-
թեանցը մէջէն,

Միշտ մահաւճիւրդ գտած եմ քեզ դարանկալ
ոճիրին...:

Եւ կը սիրեմ զքեզ, դուն՝ Արդարութիւն և
Բարբարոս,

Դո՛ւն, որուն կայծկլտուքը սոսկում մըն է և
խրախոյս մը միանգամայն,

Դո՛ւն որուն, ժանգը անքաւելի պարտութիւն մը
ամօթաբեր,

Դո՛ւն որուն դադարը ստրկացում մըն է զքեզ
պաշտող ձեռքերուն...:

Թէև քու ոսկեքանդակ պատեանդ արտացոլում
է կեանքիդ,

Բայց դուն մերկութեանդ մէջ միայն կրնաս աս-
տուածօրէն գեղեցկանալ...

Պատեանէդ դո՛ւրս միայն քու ծարաւդ կը յա-
գենայ և ցասումդ կ'ամոքի...

Անկէց դո՛ւրս միայն քու տիրողդ ճակատը պիտի
կրնայիր պսակել...:

Եւ այսպէս մերկ՝ ինչպէս հիմա, իմ դողբողուն
և զայրացկոտ ձեռքերուս մէջն յաճախ,

Քու լուութեան կայծերովդ երգերուն է՛ն յաղ-
թականը կ'երգես,

Եւ շարժումէդ և շունչէդ և շողիւնէդ ահաւա-
սի՛կ որ դուրս կը ժայթքի,

Եւ կռիւին քարոզը, ազատութեան բուրմունքը և
փառքը կարիճ մարդուն...:

Բայց խորհուրդաւոր սուսեր, զարհուրանքով կը
տեսնեմ որ այլևս կ'ատես զիս,
Այսօր մահուան և կեանքի օր, հարուածի և
վրէժի և պատիժներու օր,
Եւ երբ քու կայծակնակերպ հասակդ շրթունքներուս
կը տանիմ կամ ձեռքովս քեզ կը շոյեմ...
Բարկութեանդ կայծերը, աչքերուս մէջէն, նզովք-
ներուն էն ահեղը ինձ կ'ուղղեն...:

Մեղա՛յ, մեղա՛յ և ըսէ՛ ի՞նչ գրերով է գրուած իմ
ճակատագիրս քու ճշմարտութեանդ վրան,
Արդեօք ստրուկի՞ք թէ յաղթողի արիւնս է որ
քու վրագ պիտի ցոլայ...
Թէ հայրենիքին անիծապարտ թշնամիներուն սև
արիւնն է որ պիտի վազէ,
Քու բերանէդ դար վար, աղբիւրներու նման և
յորդահոսան...:

Մերկացի՛ր, մերկացի՛ր, մերկացի՛ր, օրերուն Օրն
է ո՛վ իմ սուրս աղիաւոր...:

ԱՍՊԵՏԻՆ ԵՐԳԸ

Ա.

Արեն ելաւ, երիվար և մեկնումի ժամն է այս,
Սպասէ՛ որ ոտքս անցնեմ ասպանդակէդ շողարձակ,
Աչքերուդ մէջն իմաստուն՝ Նպատակս կը կարգամ,
Օ՛հ, ինչ ցնծութիւն ցնծութիւնս, օրհնեա՛լ ըլլաս
երիվար...

Բ.

Երիտասարդ իրանս դեռ թեթեւ է և ճկուն,
Վարաւանդիդ վրան ես՝ արծուի մը պէս պիտի թառիմ...
Եւ օսկեգարին զոր ես քեզի, առատօրէն ջամբեցի,
Մարմնոյդ մէջը հրավառեց կենդանութիւն մը խօլաթեւ:

Գ.

Միշտ քառարշաւ պիտի սուրաս ո՛վ երիվար,
Եւ պղնձէ պայտերէդ կայծեր են որ պիտի ծաղկին,
Ու մեր վազքը թո՛ղ զմեզ հերոսներու պէս արբեցնէ.
Ու հո՛վ խմենք, հովուն նման անհունօրէն թեւաւոր:

Դ.

Անջրպետն անծայրածիր թռիչիդ առջև կը մեռնի,
Ու քաղաքներն մեղաւոր քայլերուդ տակը կը խոնարհին,
Աղաւաններու սև երամներ քու հոռանքէդ դողահար,
Ամպերուն մէջ, ամպերուն մէջը կ'ապաստանուին:

Ե.

Կարծես վարն է տրտում՝ հողը ու մենք վերն ենք
աստղերուն հետ.

Պուն ո՛չ անդունդ կը ճանչնաս ո՛չ առապար,
Արգելք չի կայ, խուժ չի կայ քու արշաւդ կասեցնող,
Եւ անհամբեր՝նպատակին կատարներուն կուգես կառչիլ:

Զ.

Երիվարս արագասոյր, ո՛վ իմ՝ կուռքս մարմարեղէն,
Գիտես որ ես զքեզ հոգեվի՛ն է որ կը պաշտեմ,
Գաղափարիս բոցերէն երազկոտ ճակատս կայրի՛...
Նպատակիս նետէ՛ զիս, ես քայլերուդ գե՛րին եմ:

Է.

Ես քայլերուդ գե՛րին եմ ո՛վ դուն՝ սրգիդ մըրիկներու,
Արագաթուիչ երիվար, քինախնդիր՝ պէտք է սուրա՛ս,
Ես ապարդիւն դադարը ցատուձներովս կ'ատեմ,
Կատարները մեզի են և յաղթապսակը քուկդ է...:

Ը.

Քու կաթնաթոյր մարմինդ կեանքիդ կրակէն կեռայ,
Եւ քու ազիդ ջրվէժ մըն է, գաւակէդ վար մըրկահոս,
Աչքերուդ մէջն երկու, բռնկած աստղեր կը շողան,
Ու պայտերուդ դուրյութը զարհուրանքէ որ կը կռանէ:

Թ.

Քեզի ըսի որ ես քու ազատածարաւ գերին եմ,
Սա սահմանէն դէպի հարաւ երազաբա՛ր հասցուր զիս,
Արարատին փառքերէն, Արագածէն ալ անդին,
Մենք արեւներ պիտի հազնինք և արի՛ւններ սուրա՛ դուն:

Ժ.

Մտրակ չունիմ՝ ձեռքերուս մէջն, ազա՛տ ես դուն,
Ես միմիայն լանչքիդ վրան շուշանափայլ,
Մատուռներուս քաղցրութիւնն է որ կը թափեմ,
Մեղրերու պէս՝ միսիդ վրան յորգահոս:

ԺԱ.

Ո՛չ սանձ ունիս ո՛չ երասուն երախիդ,
Առատ բաշէդ ալի՛ք մը վարս ձեռքերուս մէջ՝կը բաւէ,
Ռոտըններս զքեզ գրկող ասպանդակի պէտք չունին,
Միայն թամբդ է վրադ, արծաթ թամբդ մարգարտահեռ:

ԺԲ.

Ես հայրենի հովիտներուն կարօ՛տն ունիմ, կարօ՛տն ունիմ,
Բայց աստղածոր երկնքին տակ կանգ մի՛ առներ երիվար,
Քարայրներուն առջևէն սուռերի մը պէս պէտք է՝ անցնիս,
Անտառներէն, հնձաններէն, այգիներէն ալ անդին:

ԺԳ.

Եւ ո՛վ գիտէ, թերեւս, գեղուհի մը, պուրակի մը եզերքէն,
Ոսկի ողկոյզ մը և սափորով՝ ումպ մը գինի մատուցանէ.
Թերեւս հոգիս հասկնայ և քրոջ մը պէս ինծի ժպտի...
Բայց չե՛մ ուզեր ես երազել, կանգ մի՛ առներ, երիվար:

ԺԴ.

Ծննդավայրիս դրախտային ծմակներէն պիտի անցնիս,
Պլպուլին խօ՛ւքը, պլպուլին խօ՛ւքը կուզէի խմել...
Վարդին բուրմունքը տարինե՛ր պանդխտութեն երազեցի...
Կարօ՛տ ունիմ, կարօ՛տ, բայց մի՛ կենար, կանգ մի՛ առներ:

ԺԵ.

Ճամբուս վրայ թերեւս հին մեռելներ ոտքի ելլեն.
Իրենց պատանքը ուսերնուն և ձեռքերին ինձ երկարուող,
Ու մօտենան տառապեալիս՝ ականջէս վար փսփսալու,
Իրենց սէրերն և վրէժնին անմոռաց, բայց մի՛ կենար
երկվար:

ԺԶ.

Ես կը սոսկամ աւերակներէն և անկարող ցաւերէն,
Կանգ մի՛ առնե՛ր քաղաքներու մոխիրին քով,
Օ՛ր, արցունքը ուրիշին արցունքը զիս անգթօրէն կը խղզէ,
Ուրիշին ցաւը, ուրիշին կոծը զիս խենթութեան կը տանի:

ԺԷ.

Օ՛ր, կանգ մի առնե՛ր, սա դիակներուն դէմ՝ ցիրուցան,
Հեռու փախի՛ր գերեզմաններէն և սպիտակ շիրիմներէն,
Որովհետեւ ինձի համար, կարելի չէ, քեզի կըսեմ՝ երկվար,
Հայրենիքիս մահացումը, մահուանը մէջ անգամ մըն ալ
սեւեռել:

ԺԸ.

Ահաւասիկ բնութիւնը ուր ես օր մը ծնեցայ,
Թարթիչներս կը թռչունին արտասուքի կաթիլներով,
Բայց չե՛մ ուզեր զանոնք թափել, կանգ մի՛ առնե՛ր՝
Սրաթուռի երկվար, նպատակս տկարութիւն չի՛ ճանչնար:

ԺԹ.

Ահաւասիկ Եփրատին ձայնը, ի՛նչ կարոտաս ո՛վ Եփրատ,
Քու գաւազէն քովէդ անցնողը, ինչո՞ւ ջրերդ մթին են,
Քու որդիդ եմ, մոռացա՞ր զիս, մի՛ մըրկիր, մոռացա՞ր զիս,
Ես քեզի հետ կուգեմ՝ սուրալ, ալիքներդ կոտորէ՛...

Ի.

Օ՛ր, ժանկութեանս լիշատակն է որ կ'արիւնիմ ես հիմայ,
Պարմանի մը երազկոտ ափերուդ վրայ թափառուն,
Յոյսով զեղուն, արևով խենթ՝ և անուրջով երջանիկ,
Բայց ինչ կըսեմ... կանգ մի՛ առնե՛ր լուսաթուռի երկվար:

ԻԱ.

Տե՛ս շքեղ աշունը, որ շուրջներին տարտամօրէն կը մեռնի,
Ահաւասիկ՝ դեղին տերեւ մը ճակտիս վրան ինկաւ վար,
Խորհրդա՞նիչն է մահուանս թէ պսակումը հաւաքքիս
Բայց ի՛նչ փոյթ մեզ, կանգ մի առնե՛ր, և վրնջէ Եփ-
րատին հետ սուրալէն:

ԻԲ.

Թերեւս վերջին տերեւն էր ժանտատեսիլ ճակատագրին,
Որ մեր վրան ինկաւ վար, բայց ի՛նչ փոյթ մեզ՝ կանգ
մի առնե՛ր,
Ընկերներս հողին ծագերէն այս խօսքն է որ կը կրկնեն...
„Կանգ մի՛ առնե՛ր, կանգ մի առնե՛ր ազատարշաւ
Գաղափար“

ԻԳ.

Ա՛հ կը պաշտեմ ես զքեզ, ահաւասիկ որ աստեղօրէն
կը թռչիս,
Կայծակին չափ արագ ես և անոր չափ ալ ազատ,
Հովին մէջէն հովին հետ, արծիւներ ենք ճախրի մէջ,
Ես ասպետդ եմ և գերիդ, նպատակիս բարձրացո՛ւր զիս:

ԻԴ.

Ապառաժին կատարներէն ամեհօրէն ամպամած,
Տե՛ս ջրվեժները, ջրվեժները վար կը նետուին,
Մարմինիդ պէս անդալտ է անոնց յորձանքն սպիտակ
Եւ վազըիդ պէս բարբարոս իրենց էջքը տիրական:

ԻԵ.

Բայց ինչո՞ւ քու մարմինդ, մարմնոյս տակը սարսուաց.
Ի՞նչ կայ ըսէ՛, ո՛վ գիւցազուն, ինչո՞ւ համար մռայլեցար,
Ա՛հ, աչուրներդ ինձմէ դարցո՛ւր, յուզեալ աչքերդ
Հեռացո՛ւր,
Հորիզոններ միայն կտրէ՛, կը պաղատի՛մ, երիվար...

ԻԶ.

Աղերսանքներ ես իմացայ, լաց ու կոծեր ու ողբեր,
Խրճիթներէ, փլատակէ, քաղաքներէ մեզ հասնող,
Բայց ի՛նչ օգուտ ցաւին առջեւ անգօրօրէն կանգ առնել,
Միայն պէտք է փրկել զանի. կանգ մի՛ առնե՛ր երիվար:

ԻԷ.

Հոգեվարքին մէջէն անցանք, աչուրներնիս անարցունք,
Սրտազինուէ՛, երիվար, կանգ մի՛ առնե՛ր, մի՛ առնե՛ր,
Այսուհետեւ ես Յոյսին Զահերն է որ պիտի վառեմ,
Գազարը մա՛հ է մեզ համար, կանգ մի՛ առնե՛ր երիվար...

ԻԸ.

Ես լսեցի քառասմբակ շքեղ մարմնիդ կատարէն,
Որ կայծարձակ պայտերդ, մեր վազքին մէջն մինչեւ այսօր,
Քա՛նի անգամ, քա՛նի անգամ ոսկորներ էր որ փշրեցին,
Եւ բաց կոպերը գանկերուն ինձ նայեցան, տեսա՛ր դուն...

ԻԹ.

Ես լսեցի քեզի կըսեմ, երկաթներէդ՝ ճարճատիւնը
կմախքներու,
Բայց լսեցի՜ Ես անխօս եմ: Կանգ մի՛ առնե՛ր, երիվար,
Հոգիիս մէջ հեծեծանքս ես կը թաղեմ՝ անդնդախոր,
Թո՛ղ զայրոյթս միայն ապրի՛՝ կանգ մի՛ առնե՛ր երիվար:

Լ.

Մի վարանի՛ր ո՛վ սպիտակ բարբարոս մարմաբեայ,
Կեանքին ցաւը արցունքով չէ՛ որ կանհետի,
Խտեալը պիտի հնչէ՛, պիտի հնչէ՛ իտեալը իր զանգերն
ցատումի,
Կռուկները մեզ պիտի կանչեն, անոնց երգին հետեի՛ր...

ԼԱ.

Բայց ո՞ւր է ճամբադ, ի՞նչ է այս, ցնորեցա՛ր ո՛վ նժոյգ,
Ա՛հ, մոխիրներն են, մոխրադաշտե՛ր, աւերակներն են
ասոնք,
Մշուշին պէս գորշ փոշին մեր շունչերը կըսպառէ,
Ճեղքէ՛ անցիր, զարհուրանքի այս լեռներն, ճեղքէ՛
անցիր, երիվար:

ԼԲ.

Օ՛, վե՛ր առ ճակատդ, վե՛ր աչքերդ որ ձեռքովս
փակե՛մ զանոնք,
Կանգ մի՛ առնե՛ր, կտրմի՛րն է, կտրմի՛րն է, կտրմի՛րն
ահեղ Արիւնին...

Ես իմ գլխիս ծածանող վարշամակս վա՛ր քաշեցի...
Կանգ մի՛ առնե՛ր, ի՛նչ օգուտ կար մեր անօգուտ հա-
ռաչէն:

ԼԳ.

Իմ քնարս ցաւերուս հետ ժամանակով արիւն լացաւ,
Այսուհետեւ լացը կատեմ, դուն ես միայն իմ Ոգին,
Փառապանծ ես և մարտաշունչ, ես իշխանդ եմ և գերիդ,
Քու ձեւերդ էր որ պաշտուեցաւ Ելլադայի փառքերէն...:

ԼԴ.

Հովին ձայնը շեփորմըն է որ կը հնչէ հեռուններէն,
Անառնները ստքի ելան պատերազմի վաշտերու պէս,
Դռոյթիդ տակ կատաղի, հին յոյսերն իբր հսկաներ
կը զարթնուն...
Հին օրէնքը կը փշրի, հին արցունքը կը թափի՝ հին
ձայները կը մեռնին...

ԼԵ.

Լուսածագին՝ վազքիդ մէջ, լեռնադաշտի մը վրայ,
Նո՛ր ըմբոստներ պիտի տեսնենք, նո՛ր հսկաներ, նոր
հերոսներ,
Որդիները տառապանքին, որ թշնամութեան այս դա-
րուն հետ,
Արիւնին մէջ են ծնած, և անոր մէջ զայրացած և ա-
րիւնո՛վ կուգեն մեռնիլ:

ԼԶ.

Եւ երբ տեսնենք ծովացուժը մրրկազէն վաշտերուն,
Անոնց հետ է որ պիտի քալենք Նպատակին ճանա-
պարհէն...
Եւ ես փա՛ռքը պիտի երգեմ և պսակուժը մարտիկ-
ներուն,
Ձի բամբիւս պիտի հնչէ և ջահերս ալ պիտի վառին:

ԼԷ.

Օ՛, արշալոյսը ծաղկեցաւ, ես ասպետդ եմ և գերիդ,
Զառիվերը դժուարին է բայց հազադ հողմաշունչ,
Պէտք է՝ թռչիլ ճիգ մըն ալ հուրերուն հետ առաւօտին,
Կանգ մի՛ առներ, ես ծարա՛ւ եմ ինչպէս և դուն
յաղթութեան:

ԼԸ.

Տրափիւն մ'ալվերջին ցայտ մ'ալ գերիդ եմ ես,
Տե՛ս ի՛նչ թիւ է ի՛նչ թափօր, ի՛նչ երջանի՛կ զօրութիւն,
Ազատութեան բաժիրները, սուրբերոյնին կենսաշող,
Առաւօտին լոյսերուն մէջ Եղբայրութիւնը կը տօնեն...:

ԼԹ.

Կանգ առ այստեղ... և օրհնեա՛լ ըլլաւ, աստուած վա-
յել երկվար,
Իտէալին ի տես մտածումս և հոգիս արցունքներով
ծանրացան...:

Յաղթանակը մեծ օրէնքն է անկշռելի գեղեցկութեան:
Ահաւասի՛կ հո՛ն, վեց դարերն՝ մուսլորէն հրազինուած:

ԼՍ.

Պիտի զքեզ ասպազինեմ: Ես զխնուեցայ: Զահս ուսի՛ս՝
կը վառի,
Փոթորկի պէս քալել կուգեն: Արդարութեամբ բեռ-
նաւոր՝
Արշալոյսին հուրերուն տակ՝ Հողը մե՛րկ է և ծարա՛ւ
Եւ մեր վազքէն հսկայ Յոյսն է որ իր շանթերը
պիտի ցանէ...:

Նախաբան.— Հայ քնարերգուքինը—
Ռուբէն Զարդարեան

I

Մահուան տեսիլք	9
Աւերումի գիշեր	11
Քաղում	14
Արիւն	16
Ափ վը մոխիր հայրենի տուն	18
Յիշատակ	21
Դժուրիւն	23
Անդրշիրիմեան աղաղակ	25
Մեռելոցի օր	27
Արիւն է որ կը տեսնեմ	30
Յօգնութիւն	33
Հայրենի աղբիւր	36
Արցունքներս	38
Ձեռքերդ ինձ երկարէ	40
Խաւար	42
Ծարաւ	45
Ես երգելով կ'ուզեմ մեռնիլ	46
Յոյսին համար	49
Սուրիս կայծերուն առջև	52
Ասպետին երգը	55

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0362764

54.997

891.99

U-47